

Δημοσθένης Δαββέτας

ΜΙΚΡΗ ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΗΣ
ΜΟΔΑΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ακούμε συχνά γύρω μας να γίνεται λόγος για μόδα. Η φράση «είναι της μόδας» υπονοεί ότι ο όρος αφορά, εκτός από τα ίδια τα ρούχα, οτιδήποτε έχει σχέση γενικά με τις τάσεις της καθημερινότητας, π.χ. «το Παρίσι είναι προορισμός της μόδας φέτος» ή «αυτό το εστιατόριο είναι της μόδας» κ.λπ. Από τα δύο παραδείγματα γίνεται κατανοητό ότι η λέξη «μόδα» αναφέρεται σε κάτι νέο το οποίο συγχρόως έχει στοιχεία επίκαιρου κι εφήμερου, έχει δηλαδή χρονικά όρια. Ωστόσο, σε κάποιες περιπτώσεις είναι κάθε άλλο παρά εφήμερο και παραπέμπει σε ιδιαίτερα μεγάλη διάρκεια ζωής, π.χ. «ο Ντοστογιέφσκι είναι πάντα στη μόδα».

Η λέξη «μόδα» προέρχεται από την ινδοευρωπαϊκή ρίζα *muid*, ενώ κατ' άλλους από το λατινικό *modus*. Στις ευρωπαϊκές γλώσσες βρίσκουμε επίσης πολλές λέξεις που έχουν σχέση μ' αυτήν, όπως *modern* (μοντέρνος), *mouleur* (πλάστης), *modérer* (μετριάζω) κ.λπ. Σε όλες τις

περιπτώσεις βλέπουμε ότι η λέξη έχει σχέση με το «παρόν». Είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με το ζωντανό, το νέο, το τώρα. Αυτό το νέο σιγά σιγά ωριμάζει, διαδίδεται σε ευρεία κλίμακα, απλώνεται σαν αστέρι που λάμπει και κάποια στιγμή, στη συνέχεια, αφού έχει κάνει τον κύκλο του, σβήνει για να δώσει τη θέση του στο επόμενο. Αυτό με τη σειρά του θα ωριμάσει, θα διαδοθεί, θα λάμψει και θα σβήσει επίσης. Η τροχιά της μόδας δεν έχει τέλος. Όσο ζουν οι άνθρωποι, θα ζει μαζί τους και η μόδα, η οποία, παρότι εφήμερη και επίκαιρη, εντούτοις περιέχει κάτι διαχρονικό μέσα της. Ας θυμηθούμε τα λόγια του σπουδαίου Γάλλου ποιητή και θιασώτη της μόδας Σαρλ Μπωντιέρ, που έλεγε: «Δουλειά του μοναχικού μοντέρνου ανθρώπου είναι ν' απελευθερώσει από τη μόδα ό,τι ποιητικό περιλαμβάνεται μέσα στο ιστορικό, να εξαγάγει το αιώνιο μέσα από το μεταβατικό».

Από το τέλος του 17ου αιώνα, η μόδα άρχισε να λειτουργεί ως πνεύμα ζωής, ως ύφος. Και από το δεύτερο μισό του 19ου αιώνα, έγινε τρόπος ντυσίματος. Σύμφωνα με τον γαλλικό ορισμό, *mode* = *façon*, *manière*, δηλαδή η μόδα είναι τρόπος. Αυτές οι δύο λέξεις κρύβουν τα δύο βασικά χαρακτηριστικά της. Και οι δύο σημαίνουν «τρόπος». Όμως, στην πρώτη εμπεριέχεται η λέξη *face* = πρόσωπο και στη δεύτερη η λέξη *manus* = χέρι. Ο συνδυασμός των δύο παραπέμπει στο ότι το ένδυμα έχει σχέση τόσο με το πρόσωπο όσο και με τη χειρωνακτική εργασία. Παίρνει υπόσταση από το χέρι του ράφτη, ο οποίος

το φτιάχνει στα μέτρα ενός συγκεκριμένου προσώπου. Ο ειδικός, δηλαδή, τεχνίτης ράβει το ρούχο σύμφωνα με το άτομο που θα ντύσει. Από ένα φωνητικό, μάλιστα, παιχνίδι της γλώσσας, το γαλλικό *façon*, όταν προφέρεται στα αγγλικά, ακούγεται *fashion* (φάσιον). Έτσι, έμεινε ο όρος *fashion* για την έννοια της μόδας στα αγγλικά, όπως αναφέρεται από τους Ντομινίκ Βακέ και Μαριόν Λαπόρτ, στο ομώνυμο βιβλίο τους (*La Mode*, PUF, 2014).

Βέβαια, εδώ τίθεται αμέσως ένα λογικό ερώτημα: η μόδα, δηλαδή, μοιάζει ν' ακολουθεί τη μόδα που δημιουργούν άλλοι; Ναι, υπάρχει αυτή η διάσταση. Γιατί ο θαυμασμός κι η αναζήτηση του διαφορετικού, του καινούριου, αυτού που θα μας βγάλει –συνειδητά ή ασυνείδητα– από την καθημερινή μας πλήξη, αυτού που θα μας κάνει να παίζουμε με την εικόνα του εαυτού μας προσπαθώντας να ξεχάσουμε τις δυσάρεστες συνέπειες του χρόνου, κι ακόμη η επιθυμία για κατοχή, έστω και προσωρινά, του «μοναδικού», που θα μας κάνει να νιώσουμε «μοναδικόι», όλα αυτά υπακούν στη βαθύτερη ανάγκη μας να βρούμε, έστω και οριακά, μια μορφή ευχαρίστησης.

Είτε ταξιδεύοντας κάπου ή φορώντας ένα ρούχο, είτε διαβάζοντας ένα βιβλίο που μας κάνει να ονειρευτούμε ή ακούγοντας κάποιο αγαπημένο τραγούδι, είτε απολαμβάνοντας ένα γεύμα ή αποκτώντας ένα αυτοκίνητο, η προσωπική μας ικανοποίηση είναι αυτό που σταθερά αναζητούμε, και μάλιστα μέσα από το βλέμμα του άλλου ως καθρέφτη μας.

Η ΜΟΔΑ ΩΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ

Για να γίνει ένα ρούχο της μόδας, πρέπει να έχει κάποια βασικά χαρακτηριστικά: να είναι προϊόν μιας νεωτερικής ιδέας, δηλαδή, όπως είδαμε πριν από λίγο, να ανανεώνεται σε σχέση με το παλιό, να είναι πρόταση ενός προσώπου ή μιας ομάδας με δύναμη και κύρος, να γίνεται παράδειγμα προς μίμηση. Να μπορεί το πρόσωπο αυτό ή η ομάδα να εκφράζει κάποιες κοινωνικές τάσεις που θα τις αναπαράγουν όσοι μιμούνται την πρόταση της μόδας. Και, τέλος, να μπορεί αυτή η πρόταση να διαδοθεί γενικά, προσαρμοζόμενη στις ανάγκες ενός ολοένα και αυξανόμενου αριθμού ατόμων.

Σ' αυτή την πορεία, τα ΜΜΕ παίζουν σημαντικό ρόλο στην ευρεία διάδοση της μόδας. Βέβαια, εδώ και πάλι λογικά θα τεθεί ένα ερώτημα: Γιατί ένα ρούχο του 14ου ή

του 15ου αιώνα –για να μιλήσω μόνο ενδεικτικά– δεν θα θεωρηθεί ένδυμα μόδας, ενώ ως τέτοιο θα θεωρηθεί ένα ρούχο του 20ού ή και του 21ου αιώνα; Ας δώσουμε μια απάντηση.

Ο άνθρωπος, από τη στιγμή της γέννησής του, σκεπάζεται με ρούχα-υφάσματα, είτε για να προστατευτεί από το κρύο είτε για να μην αρρωστήσει είτε για να καλύψει κάποια σημεία του σώματός του. Το ρούχο σιγά σιγά γίνεται μέρος της προσωπικότητάς του. Παλαιότερα, ο τρόπος που θα το φορούσε κάποιος ή ακόμη και τα υλικά από τα οποία θα το έφτιαχνε φανέρωναν την κοινωνική του προέλευση. Άρχοντας, στρατιωτικός, ιερωμένος, εργάτης, το ένδυμά του έδειχνε την τάξη ή την κοινωνική ομάδα στην οποία ανήκε.

Δεν υπήρχε περίπτωση κάποιος να φορέσει ρούχα με τα οποία ντύνονταν άτομα από διαφορετικό κοινωνικό στρώμα, παρά μόνο στο θέατρο. Ο ηθοποιός, αλλάζοντας ρόλους, άλλαζε και ενδύματα, υποδύμενος τα πολυάριθμα πρόσωπα των διαφορετικών τάξεων της κοινωνίας. Χρειάστηκε να έρθει η Βιομηχανική Επανάσταση, ιδίως με τις εξελίξεις που σημειώθηκαν στο δεύτερο μισό του 19ου αιώνα, και μαζί της η νεωτερικότητα, ώστε το άτομο να απελευθερωθεί από τη δέσμευση της κοινωνικής του εμφάνισης και ο καθένας να μπορεί να ντυθεί όπως ήθελε, με όποια ρούχα επιθυμούσε, ακόμη και με ρούχα από άλλη κοινωνική τάξη. Με την καθημερινότητα να είναι ένα θέατρο, κάθε άτομο μπορούσε να φορέσει τα

ρούχα που επιθυμούσε, εκφράζοντας έτσι αυτό που ήταν ή που ονειρευόταν να γίνει. Κι είναι ακριβώς εκείνη την εποχή, δηλαδή από τις αρχές του 20ού αιώνα, όπου λόγω της ανάγκης για ατομική έκφραση το ένδυμα άρχισε να «μιλάει» για την προσωπικότητα κάποιου. Από το ξεκίνημα της Μπελ Επόκ και μετά, η μόδα εμφανίστηκε ως προσωπική γλώσσα, ως ιστορία του ενδύματος, αφού οποιοσδήποτε πλέον μπορούσε να ντυθεί με πανάκριβα ή σπάνια ρούχα, τα οποία παλαιότερα ήταν προνόμιο λίγων συγκεκριμένων ανώτερων τάξεων.

